

Magyar Helsinki Bizottság

KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF • KIRS ESZTER • LUKOVICS ADÉL • MOLDOVA ZSÓFIA • M. TÓTH BALÁZS

SEGÉDLET AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ELŐZETES LETARTÓZTATÁSSAL KAPCSOLATOS GYAKORLATÁHOZ

© Magyar Helsinki Bizottság, 2014

© Kádár András Kristóf, Kirs Eszter, Lukovics Adél, Moldova Zsófia, M. Tóth Balázs

Grafikai terv, borító: fortin&Bras Studio (gromek)

Felelős kiadó: dr. Pardavi Márta, Magyar Helsinki Bizottság

Bajcsy-Zsilinszky út 36–38.

1054 Budapest, Hungary

Tel./fax: +36 1 321 4323, 321 4141

www.helsinki.hu

Jelen kiadvány az Open Society Foundations által finanszírozott, „Az előzetes letartóztatás reformja Közép- és Kelet-Európában” („Promoting the Reform of Pre-Trial Detention in CEE-FSU Countries”) című projekt keretében íródott. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Open Society Foundations véleményét tükrözi.

I. ALKALMAZANDÓ JOGSZABÁLYOK

- Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Egyezmény) ^{1.}*
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban Be.)

II. AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁSSAL KAPCSOLATOS ALAPVETŐ KÖVETELMÉNYEK

1. Az előzetes letartóztatás általános okához kapcsolódó követelmények

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 129. § (2) bekezdés** ^{2.}

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 1. bekezdés c) pont ^{1.} - 2. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- Csak akkor lehet jogszerű a fogva tartás, ha annak az a célja, hogy az érintettet valamely elkövetett bűncselekmény gyanúja kapcsán az illetékes hatóság elé állítsák. Ebből következően az „alapos gyanú” (*reasonable suspicion* ^{3.}) fennállása vonatkozásában hozott döntés nem mellőzhető. A nyomozási bíró ezért nem tekinthet el a nyomozó hatóság, illetve az ügyész által benyújtott bizonyítékok értékelésétől az alapos (megalapozott) gyanú kérdésében sem, még ha ez az értékelés szükségszerűen nem is lehet olyan mélységű, mint a perbíróságé.
- Az „alapos” gyanú megállapításának feltétele olyan tények vagy információk léte, amelyek egy objektív külső szemlélőt meggyőznek arról, hogy a gyanúsított elkövethette a cselekményt. (Fox, Campbell és Hartley kontra Egyesült Királyság, 12244/86, 12245/86 és 12383/86 sz. kérelmek, 32. §)
- Ugyanakkor a bűncselekmény alapos gyanúja önmagában nem teszi jogszerűvé a formailag szabályosan elrendelt szabadságelvontást. Az előzetes letartóztatás jogszerűségéhez a hazai eljárási szabályok betartásán és az alapos gyanú meglétén túl az is szükséges, hogy a letartóztatással elérni kívánt cél legitim, az azt követő fogva tartás pedig megfelelően igazolható legyen. Amennyiben például fennáll az alapos gyanú, de az ügy körülményeiből (pl. kis súlyú bűncselekmény, büntetlen előéletű, szoros családi kapcsolatokkal rendelkező terhelt) kitűnik, hogy nem szükséges a felelősségre vonás zavartalanságának biztosításához a terhelt szabadságának elvonása, úgy az előzetes letartóztatás nem rendelhető el jogszerűen. (Žirovnický kontra Csehország, 23661/03 sz. kérelem, 67. §)

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- 93. BK vélemény a nyomozási bíró eljárásáról az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában (a továbbiakban: BKv 93.): „Az eljárás kontradiktórius jellegéből következik az is, hogy a gyanúsított és a védője az ügyész által előterjesztett indítvánnyal kapcsolatban védekezést terjeszthet elő. A védekezés irányulhat az előzetes letartóztatás általános vagy különös okainak, ezeken keresztül a kényszerintézkedés szükségességének vitatására, illetve enyhébb kényszerintézkedés elégségességének állítására. Minden, az ügyészi indítványban állított letartóztatási ok tekintetében a bizonyítékokkal szemben a védekezés lehetőségét biztosítani kell.

*A számozott ikonra kattintva a kapcsolódó hivatkozáshoz lehet jutni.

Az ülés keretei azonban mind az ügyész által előterjesztett bizonyítékok megvizsgálásának, mind a védelem védekezésének természetes gátját képezik: nem folyhat pl. tanú- vagy szakértői bizonyítás a nyomozási bíró ezen eljárásában. Annak azonban nincs akadálya, hogy a gyanúsított vagy a védője okiratokat vagy tárgyi bizonyítási eszközöket csatoljon be, amelyek adott esetben ésszerű kételyt tudnak támasztani a kényszerintézkedés elrendelése törvényi előfeltételeinek megléte vagy az elrendelés szükségessége felől. Ha a letartóztatás ügyész által hivatkozott okával szemben ésszerű kétely merül fel, a nyomozási bíró nem rendelheti el az előzetes letartóztatást.” Az ésszerű kétely akkor merülhet fel, ha a nyomozási bíró meghatározott keretek között értékeli a bizonyítékokat, így a Bkv 93. is alátámasztja a strasbourgi megközelítést.

2. Az előzetes letartóztatás különös okaihoz kapcsolódó követelmények

2.1. Szökés, elrejtőzés veszélye

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 129. § (2) bekezdés b) pont** 4.

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 1. bekezdés c) pont és 5. Cikk 3. bekezdés 1. - 2. és 3. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- A gyanúsítás/vád tárgyává tett bűncselekmény, illetve a kiszabható büntetés jelentős súlya önmagában nem alapozza meg a szökés veszélyének megállapíthatóságát. (Letellier kontra Franciaország 12369/86 sz. kérelem, 43. §)
- A szökés veszélyét körültekintően – az azt erősítő és gyengítő tényezőkre figyelemmel – kell megítélni, nem lehet kizárólag a gyanú szerinti bűncselekmény büntetési tételére vagy a feltételezhető büntetés súlyára, illetve a bűncselekménnyel okozott kár mértékére alapozni. A szökés esélyét – így az előzetes letartóztatás szükségességét – a személyiségre, lakóhelyre, jövedelemre, foglalkozásra, családra, egyéb kötődésekre való figyelemmel kell felmérni. (Neumeister kontra Ausztria, 1936/63 sz. kérelem, § 14.) 5.
- A hatóságoknak nyomatékosan figyelembe kell venniük a terhelt egészségi állapotát, amikor azt mérlegelik, hogy nem váltható-e ki a letartóztatás valamely alternatív intézkedéssel. A rossz egészségi állapot ugyanis mind a szökés, mind az eljárás befolyásolásának veszélyét csökkentheti. 14.

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- A BH2007. 216. eseti döntés értelmében a szökés vagy elrejtőzés veszélyét mindig konkrétan kell vizsgálni az előzetes letartóztatás elrendelése vagy megszüntetése szempontjából, arra önmagában a kiszabott büntetés mértékéből nem lehet következtetni.
- A BH2007. 216. számú eseti döntés szerint olyan országos bírói gyakorlat nem alakult ki, miszerint a három évet meghaladó szabadságvesztés – a cselekmény jellegétől függően – már olyan súlyos tartamú büntetés lenne, amely mellett a kedvező személyi körülmények ellenére is a szökés, elrejtőzés veszélyével mindig számolni kell.
- A BH2005. 205. számú eseti döntés értelmében az előzetes letartóztatásnak a Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjában írt oka nem valósul meg, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetése után (nem szorosan a bűncselekmény elkövetésével

összefüggő ok miatt) nem tér ugyan vissza a bejelentett lakására, de a bűncselekmény elkövetését néhány órával követő elfogatóparancs kibocsátását ugyancsak néhány órával követően önként jelentkezik a rendőrségen.

- A BH2009. 7. számon közzétett eseti döntés szerint az előzetes letartóztatás feltételeinek vizsgálatánál annak a következtetésnek, amely szerint fennáll a szökés, elrejtőzés veszélye, tényeken kell alapulnia.
- A BH 2007. 403. számon közzétett eseti döntés értelmében az előzetes letartóztatás szükségessége mindig a Be. szerinti különös okok és a konkrét ügy speciális jellemzőinek egybevetett vizsgálatának eredményeként válik megítélhetővé. A Legfelsőbb Bíróság az előzetes letartóztatás indokoltságának a vizsgálata kapcsán rámutat arra, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya önmagában, az előzetes letartóztatásban töltött idő tartamához hasonlóan nem elegendő érv, csupán egy szempont.

2.2. Az eljárás meghiúsításának veszélye

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 129. § (2) bekezdés c) pont 6.**

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 1. bekezdés c) pont és 5. Cikk 3. bekezdés 1. - 2. és 3. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- A nyomozás érdekeire való általános és konkrétumokat nélkülöző *in abstracto* hivatkozás nem elégséges a letartóztatás fenntartásának igazolására. Az eljárás meghiúsításának veszélyét konkrét tényekkel szükséges alátámasztani. (Clooth kontra Belgium, 12718/87 sz. kérelem, 43. §)
- Elfogadható lehet az eljárás meghiúsítására való hivatkozás, ha bizonyítható, hogy a terhelt az ellene folyó korábbi eljárásokban bizonyítékokat hamisított, illetve manipulálta a tanúkat. (W kontra Svájc, 14379/88 sz. kérelem, 36. §) (Hivatkozás 7.)
- A nyomozás végének közeledtével az eljárás meghiúsításának veszélye már nem lehet hivatkozási alap a szabadságelvonásra. (Szeloch kontra Lengyelország, 33079/96 sz. kérelem, 93. §) (Hivatkozás 8.)
- A hatóságoknak nyomatékosan figyelembe kell venniük a terhelt egészségi állapotát, amikor azt mérlegelik, hogy nem váltható-e ki a letartóztatás valamely alternatív intézkedéssel. A rossz egészségi állapot ugyanis mind a szökés-, mind az eljárás befolyásolásának veszélyét csökkentheti. 14.

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- Az EBH2009.2025. számon közzétett eseti döntés szerint az eljárás meghiúsításának veszélye általában a bizonyítási eljárás kezdetén a legnagyobb. Ezért kiváltképp fontos annak vizsgálata, hogy az eljárás későbbi szakaszában az erre való következtetés továbbra is okszerű és célszerű-e.

2.3. A bűnismétlés veszélye

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 129. § (2) bekezdés d) pont 9.**

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 1. bekezdés c) pont és 5. Cikk 3. bekezdés 1. - 2. és 3. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- A letartóztatás alapjául szolgáló cselekményhez hasonló és ahhoz hasonlóan súlyos cselekmények elkövetésének megalapozott lehetősége a személyi szabadság elvonásának alapjául szolgálhat. (Matznetter kontra Ausztria, 2178/64 sz. kérelem, 9. §) ^{10.}
- Nem szolgálhatnak a letartóztatás alapjául a terhelt korábbi elítélései, ha azok sem jellegükben, sem súlyukban nem hasonlíthatóak az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló cselekményhez. (Clooth kontra Belgium, 12718/87 sz. kérelem, 40. §) ^{11.}

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- A BH2009. 42. számú eseti döntés értelmében előzetes letartóztatási okot csak a konkrét (reális) bűnismétlési veszély jelenthet, a veszély elvont fennforgása a kényszerintézkedés elrendeléséhez vagy fenntartásához nem elégséges.

3. Az előzetes letartóztatás elrendelése/fenntartása során figyelembe veendő további szempontok

3.1. Az enyhébb kényszerintézkedések vizsgálatának kötelezettsége

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 60. § (2) bekezdés és 130. § (2) bekezdés** ^{12.}

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 3. bekezdés ^{1.} - 3. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- A bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek érdemben megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőségét, amelyek biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést. (Ilowiecki kontra Lengyelország, 27504/95 sz. kérelem, 63. §) ^{13.}
- A hatóságoknak nyomatékosan figyelembe kell venniük a terhelt egészségi állapotát, amikor azt mérlegelik, hogy nem váltható-e ki a letartóztatás valamely alternatív intézkedéssel. A rossz egészségi állapot ugyanis mind a szökés, mind az eljárás befolyásolásának veszélyét csökkentheti. (Jab o ski kontra Lengyelország, 33492/96 sz. kérelem, 82–83. §) ^{14.}
- A cselekmény csekély súlya is szükségessé teheti annak megfontolását, hogy az eljárás szabályai ellen valóban vétő kérelmezővel szemben nem elégséges-e valamilyen enyhébb intézkedés. (Ambruszkiewicz kontra Lengyelország, 38797/03 sz. kérelem, 29–31. §) ^{15.}
- A bíróságnak törekednie kell arra, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson. ^{16.} (Toth kontra Ausztria, 11894/85 sz. kérelem, 67. §)

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- Bkv 99.: „A vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatást a bíróság (nyomozási bíró) az erre irányuló ügyési indítvány esetén a törvényben írt időtartamokra meghosszabbíthatja [Be. 131. § (1) bek.]. A bíróságnak azonban vizsgálnia kell, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem valósíthatók-e meg enyhébb kényszerintézkedéssel [Be. 60. § (2) bek.]. Ha a bíróság az előzetes letartóztatás meghosszabbítása helyett elegendőnek tartja a házi őrizet elrendelését, akkor e kényszerintézkedést alkalmazza.”
- A BH2007. 216. számú eseti döntés általános főszabályként írja elő, hogy ha e törvény (a Be.) a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy

alkotmányos jogainak korlátozását megengedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.

- A BH2005. 381. számon közzétett eseti döntés értelmében az óvadék letételének engedélyezésekor először azt kell vizsgálni, hogy az előzetes letartóztatás különös okai közül a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott okok fennállnak-e. Ezen túlmenően fel kell tární, hogy a vádlott a büntetőeljárás megindítását követően milyen körülmények között került kézre; kivonta-e magát az ellene indított büntetőeljárás hatálya alól; folyik-e ellene büntetőeljárás és a bűncselekmény milyen tárgyi súlyú. A fenti körülmények gondos mérlegelésével lehet megalapozottan állást foglalni arról, hogy a bíróság a terhelt előzetes letartóztatását megszünteti-e, mert a terhelt megjelenését az óvadék letétele valószínűvé teszi.

3.2. Az előzetes letartóztatás hossza

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 131., 132. és 136. §** ^{17.}

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 3. bekezdés ^{1.} - 3. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- Amennyiben fenn is áll a bűncselekmény „alapos gyanúja” és az előzetes letartóztatás különös indokainak valamelyike, az sem elég a szabadságelvonás jogszerűségének fennmaradásához egy bizonyos, „ésszerű” tartamon túl. Az előzetes letartóztatás elrendelése indokának relevánsnak és elégségesnek kell lennie, és ezen túlmenően a hatóságoknak különös gondosságot kell tanúsítaniuk az eljárás során annak érdekében, hogy az minél hamarabb lefolyjon. (Labita kontra Olaszország, 26772/95 sz. kérelem, 153. §) ^{18.}
- Három évet meghaladó szabadságelvonás csak kivételesen bonyolult ügyek esetén lehet indokolt, és kizárólag azzal együtt, hogy bizonyítható a vádlott büntetőeljárást veszélyeztető magatartásának valós veszélye. (W kontra Svájc, 14379/88 sz. kérelem, 42. §) ^{19.}
- Négy évet meghaladó előzetes letartóztatás esetén általában nem merül fel olyan indok, amely esetében igazolható volna a jelentős időmúlás. (Tomasini kontra Franciaország, 12850/87 sz. kérelem, 85–99. §)
- Az időtartam ésszerűségének elbírálásakor figyelembe kell venni az ügy bonyolultságát (Bogdanowicz kontra Lengyelország, 38872/03 sz. kérelem, 47–53. §) ^{20.}, a kérelmező magatartását (Assenov és társai kontra Bulgária, 24760/94 sz. kérelem, 151. §) ^{21.}, az illetékes hatóságok magatartását, vagyis azt a „különös gondosságot”, amely ahhoz szükséges, hogy a szabadságelvonás a lehető legrövidebb ideig tartson (Toth kontra Ausztria, 11894/85 sz. kérelem, 67. §). ^{22.}
- A sérülékeny helyzetben lévő személyek esetében a máskülönben elfogadható hosszúságú szabadságelvonás is egyezményesértő lehet. (Koşti és társai kontra Törökország, 74321/01 sz. kérelem, 30. §) ^{23.}

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- A BH2009. 43 számú eseti döntés hangsúlyozza: a bíróságnak törekednie kell arra, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, az eljárást soron kívül kell lefolytatnia, ami azt is jelenti, hogy a bíróságok hivatalbóli kötelességét képező vizsgálatok (így a hatáskör vizsgálatának) elvégzése nyilvánvalóan nem járhat együtt az érdemi elintézés egyidejű, több hónapig tartó (a konkrét ügyben

egy évet is elérő) mellőzésével. A BH azt is rögzíti, hogy ha „a bizonyítási eljárás hosszú időn át nem haladt előre, akkor az eredeti [letartóztatási] okokat fokozott gondossággal kell felülvizsgálni”.

- A 406/2001. számú büntető elvi határozat felhívja a figyelmet, hogy a kötelező soronkívüliség szabálya a letartóztatottak ügyeinek a le nem tartóztatott terheltek ügyeivel szembeni elsőbbségét követeli meg. Különösen jelentkezik ez olyan ügyben, ahol a letartóztatottak között fiatalok is szerepel.

3.3. Az előzetes letartóztatás végrehajtása

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- A kényszerintézkedésről való döntés során a bíróságoknak figyelemmel kell lenniük az előzetes letartóztatás körülményeire is. Ebből a szempontból kiemelt jelentősége van a rossz magyarországi börtönviszonyoknak, és annak, hogy az előzetes letartóztatottak számos tekintetben kedvezőtlenebb helyzetben vannak még a jogerős, fegyház fokozatú szabadságvesztésüket töltő elítélteknél is.
- A magyar börtönviszonyok több esetben vezettek elmarasztaló döntéshez Strasbourgban. ²⁴
- A letartóztatás okozta korlátozás mértékének meghatározásakor tekintettel kell arra lenni, hogy a személyi szabadság elvonásán túl milyen „megterhelést” jelentenek az előzetes letartóztatás foganatosításának körülményei a terheltekre, és ennek fényében kell értékelni, hogy a fogvatartásuk megfelel-e az arányosság követelményeinek, illetve hogy nincs-e helye enyhébb kényszerintézkedésnek.

4. Eljárási garanciák

4.1. A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a *habeas corpus* eljárás során

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 4. bekezdés ¹ - 4. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- Az eljárásnak, amelynek során döntés születik az előzetes letartóztatásról, nem kell egy büntetőeljárásban érvényesülő valamennyi garanciát tartalmaznia, ugyanakkor jellegében „bíróságinak” kell lennie, ami azt jelenti, hogy – a letartóztatás funkciója és az eljárás ezen fázisának jellegzetességei által megszabott határokon belül – érvényesülniük kell azoknak a legfontosabb tartalmi követelményeknek, amelyek egy bírósági eljárásnak a 6. Cikk értelmében vett tisztességességét biztosítják. Ellenkező esetben a szabadságelvonás akkor is egyezményesértő lesz, ha egyébként tartalmilag megfelelne a strasbourgi követelményeknek. Ezen elv részjogosítványait képezik az alább tárgyalt követelmények. (Reinprecht kontra Ausztria, 67175/01 sz. kérelem, 36–40. §) ³¹

4.2. Az indokolt döntéshez való jog

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 169. § (3) bekezdés** ²⁵

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 4. bekezdés ¹ - 4. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- Az előzetes letartóztatásról döntő eljárás tisztességességének egyik feltétele, hogy a bíróságok érdemben megvizsgálják a védelem által felhozott releváns érveket, és döntésükben megfelelően részletezzék az ezekkel kapcsolatos álláspontjukat. (Hamanov kontra Bulgária, 44062/98. sz. kérelem, 82–84. §) ²⁶
- Nem elegendő a védelem érveinek megfontolása, a bíróság döntésének megfelelően részleteznie kell, hogy ezeket az érveket miért vetette el, illetve miért nem tartotta elég nyomósnak a letartóztatás megszüntetéséhez vagy enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásához. (Svipsta kontra Lettország, 66820/01 sz. kérelem, 130–134. §) ²⁷
- A kiszabható büntetés súlyosságára való ismételt és automatikus hivatkozás nem fogadható el egy nagyon rövid kezdeti időszakot követően. A védelmi érvek érdemi megfontolásának elmaradását támasztják alá a szinte szóról szóra egyező döntések. (Svipsta kontra Lettország, 66820/01 sz. kérelem, 130–134. §)

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- A BH2007. 41. számú eseti döntés értelmében tényekkel kell alátámasztani, hogy a vádlott jelenléte az eljárási cselekményeknél csak személyi szabadságának elvonásával lenne biztosítható. Cáfolja ezt a feltételezést, ha a nyomozás és az elsőfokú eljárás tartama alatt a vádlott szabadlábon volt, a büntetőeljárást szökéssel, elrejtőzéssel megghiúsítani nem próbálta, az eljárási cselekményeken megjelent, illetve hogy nem merült fel adat arra vonatkozóan, hogy szabadlábra kerülése esetén az eljárás sikerét megghiúsítaná vagy megnehezítené.
- A Bkv 93.-nak az előzetes letartóztatásról döntő végzésekre indokolására vonatkozó iránymutatása kimondja: „Az indokolásnak nem elegendő az ügyészi indítványban foglaltakra utalni, el kell számolnia arról, hogy a nyomozási bíró a gyanúsítottat terhelő megalapozott gyanút, illetve az előzetes letartóztatás mely különös okát (okait), és milyen tények alapján látja fennállni, avagy milyen ésszerű kétely merült fel az indítvány megalapozottságával szemben. E körben számot kell adni arról is, hogy a gyanúsított mely személyi körülményeit vizsgálta, és azokból milyen következtetésekre jutott. Az eljárás kontradiktórus jellegéből következően az indokolásban minden, a nyomozási bíró által megállapított letartóztatási okra vonatkozóan ki kell térni, hogy arra milyen adat van, ki kell térni az ügyészi indítvánnyal szembeni védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára is. Ez áll összhangban a Be. 5. §-ában rögzített alkotmányos tétellel (védelemhez való jog), és így válhat a határozat teljes körűen megalapozottá, jogorvoslattal érdemben támadhatóvá és a másodfokú eljárásban érdemben felülbíráhatóvá.”

4.3. Hozzáférés az előzetes letartóztatást megalapozó bizonyítékokhoz a nyomozati szakban

Vonatkozó hazai szabályozás: **Be. 184. §, 186. §, 211. § (1) bekezdés** ²⁸

Vonatkozó egyezményes szabályozás: 5. Cikk 4. bekezdés ¹ - 4. bekezdés

A Bíróság esetjogában kidolgozott elvek:

- A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete alapvetően fontos ahhoz, hogy az ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja. (Nikolova kontra Bulgária, 31195/96 sz. kérelem, 58. §) ²⁹

- A fegyveregyenlőség elvének még a legsúlyosabb bűncselekmények gyanúja miatt folyó eljárásokban is érvényesülnie kell. (Svipsta kontra Lettország, 66820/01 sz. kérelem, 137–138. §) ^{30.}

Magyar esetjog és elvi iránymutatások:

- A Be.-t módosító 2013. évi CLXXXVI. törvény indokolása: A 2012/13/EU irányelv 7. cikk (1) bekezdése szerint amennyiben valakit a büntetőeljárás során fogva tartanak, az illetékes hatóság birtokában lévő azon iratokat, amelyek a fogva tartás jogszerűségének felülvizsgálatához szükségesek, a terhelt vagy védője rendelkezésére kell bocsátani. Ezért módosulnak az előzetes letartóztatás indítványozására vonatkozó szabályok oly módon, hogy a törvény előírja, miszerint az előzetes letartóztatásra irányuló indítvány gyanúsítottnak és a védőnek megküldött példányához csatolni kell az előzetes letartóztatás elrendelését megalapozó nyomozási iratok másolatát. [A Be. 211. § (1) bekezdése 2014. január 2-ával módosult.]
- BKv 93.: A nyomozási bíró ülésére a bírósági eljárás általános szabályait kell alkalmazni azokkal az eltérésekkel, amelyeket a Be. IX. Fejezet VI. Címe tartalmaz. Ebből következően a nyomozási bíró ülése kontradiktórius bírósági eljárás, ahol az indítványt előterjesztő ügyész által becsatolt bizonyítékokat a gyanúsított és a védője megismerheti, és azokkal szemben – az ülés keretei között – védekezést terjeszthet elő.

1. Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény, 2. §

5. Cikk – Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

[...]

c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;

[...]

3. E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.

4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

[...].

2. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 129. § (2) bekezdés

129. § (2) A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban [...] van helye [...].

3. Az alapos gyanú fogalma; az „alapos gyanú” mint kifejezés

Az „alapos gyanú” egyezményes fogalmát a Fox, Campbell és Hartley kontra Egyesült Királyság ügyben (12244/86, 12245/86 és 12383/86 sz. kérelmek, 32. §) határozta meg a Bíróság. Mivel az Egyezmény hivatalos magyar fordítása az „alapos gyanú” kifejezést használja, a továbbiakban mi is így hivatkozunk rá, az angol szövegben használt „*reasonable suspicion*” kifejezés egyébként leginkább az „ésszerű gyanúnak” feleltethető meg.

4. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 129. § (2) bekezdés b) pont

129. § (2) A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő

bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha [...]

b) szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható.

5. A szökés veszélyének értékelésekor figyelembe kell venni a terhelt személyi körülményeit is.

A Bíróság a Neumeister kontra Ausztria ügyben (1936/63 sz. kérelem) sorolt fel néhány olyan tényezőt, amelyet a hatóságoknak figyelembe kell venniük a szökésveszély megítélésénél. Az ügyben a gyanúsítottat kétszer tartóztatták le. Ez először két és fél hónapig, másodszor viszont több mint két évig tartott. Az osztrák hatóságok azért nem engedték óvadék ellenében sem szabadlábra a gyanúsítottat, mert álláspontjuk szerint a Neumeister által javasolt óvadék összege nem állt arányban az általa elkövetett bűncselekménnyel okozott kárral. A Bíróság azt állapította meg, hogy a szökés veszélyét körülbíráva – az azt erősítő és gyengítő tényezőkre figyelemmel – kell megítélni, nem lehet kizárólag a gyanúsított bűncselekmény büntetési tételére vagy a feltételezhető büntetés súlyára, illetve a bűncselekménnyel okozott kár mértékére alapozni. A szökés esélyét – így az előzetes letartóztatás szükségességét – a személyiségre, lakóhelyre, jövedelemre, foglalkozásra, családra, egyéb kötődésekre való figyelemmel kell felmérni. A Bíróság megállapította azt is, hogy az óvadék jogintézményének funkciója a terhelt tárgyaláson való megjelenésének biztosítása, nem pedig a bűncselekménnyel okozott kár „kompenzációja”.

6. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 129. § (2) bekezdés c) pont

129. § (2) A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha [...]

c) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást, szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható.

7. Elfogadható az eljárás megghiúsításának veszélyére való hivatkozás, ha bizonyítható, hogy a terhelt az ellene folyó korábbi eljárásokban bizonyítékokat hamisított, és manipulálta a tanúkat.

A W kontra Svájc ügyben (14379/88 sz. kérelem) elfogadta a Bíróság az eljárás megghiúsításának veszélyére való hivatkozást, mivel bizonyítható volt, hogy a vádlott az ellene folyó korábbi eljárásokban bizonyítékokat hamisított, és manipulálta a tanúkat. A kérdéses ügy kérelmezője ellen számos gazdasági bűncselekmény és csalás címén folyt büntetőeljárás. A cselekmények mintegy 60 gazdasági társaságot és 200 bankszámlát érintettek, a kérelmező mellett 11 másik terheltje is volt az ügynek. Figyelembe véve a nagyszámú érintettet és a kérelmező korábbi eljárásának tapasztalatait, a Bíróság megállapította: megalapozottan feltételezték a svájci hatóságok, hogy szabadon bocsátása esetén a kérelmező jelentős befolyást gyakorolhatott volna az érintett gazdasági

társaságok alkalmazottaira, mint lehetséges tanúkra, valamint megsemmisíthette volna a még feltáratlan, bizonyító erejű dokumentumokat.

8. A nyomozás végének közeledtével az eljárás megghiúsításának veszélye már nem lehet hivatkozási alap a szabadságelvonásra.

A Szeloch kontra Lengyelország ügyben (33079/96 sz. kérelem) a Bíróság megállapította: „még ha feltételezzük is, hogy a kérelmező szabadon bocsátása lehetőséget teremthet számára az összebeszélés vagy a bizonyítékok elrejtésének megkísérlésére, ennek nem lehet lényeges negatív hatása a büntetőeljárásra, mivel ezt megelőzően már minden olyan tanút meghallgattak, aki az eset ténybeli körülményeire vonatkozóan bizonyítékot tudott szolgáltatni”. A kérdéses esetben a kérelmező három év hét hónapig volt előzetes letartóztatásban. Az eljárás első időszakában 39 tanút hallgattak ki és öt szakvéleményt szereztek be, ám ezt követően kevés eljárási cselekményt foganatosítottak, noha a kérelmező továbbra is fogva volt. Bíróság álláspontja szerint az eljárás megnehezítése egy idő után nem volt releváns indoka a letartóztatásnak, ezért megállapította a jogsértést.

9. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 129. § (2) bekezdés d) pont

129. § (2) A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha [...]

d) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.

10. A bűnismétlés veszélye mint előzetes letartóztatási ok

A Matznetter kontra Ausztria ügyben (2178/64 sz. kérelem) komoly vita alakult ki a Bíróságon belül abban a tekintetben, hogy az Egyezményrel összeegyeztethető-e egyáltalán a bűnismétlés veszélyének előzetes letartóztatási okként való kezelése. A többségi álláspont szerint a bűnismétlés veszélye indokolhat előzetes letartóztatást, ha megalapozottan feltehető, hogy szabadlábra helyezése esetén a terhelt a letartóztatásának alapjául szolgáló cselekményhez hasonló és ahhoz hasonlóan súlyos bűncselekményt, vagy bűncselekményeket követne el. A konkrét esetben az elkövetés elhúzódó, kitartó jellegét és a sértettek által elszenvedett kár mértékét említette a Bíróság olyan szempontként, amely ennek megítélésénél figyelembe vehető.

A kisebbségi vélemény szerint a bűnismétlés veszélye csak nagyon specifikus esetekben szolgálhat a szabadságelvonás alapjául, például akkor, ha attól kell tartani, hogy a szabadlábra helyezett terhelt befejezné a megkísérelt, súlyos bűncselekményt (például emberölést), amellyel összefüggésben letartóztatták, vagy egy tervezett bűncselekményt kívánnak ilyen módon meggátolni (feltéve, hogy az előkészületi magatartás is büntetendő az adott ország jogrendje szerint).

11. Ha a súlyos bűncselekménnyel gyanúsított terhelt korábban enyhe cselekményekért volt elítélve, azok nem szolgálhatnak a bűnismétlés veszélye megállapításának alapjául.

A Clooth kontra Belgium ügyben (12718/87 sz. kérelem) mondta ki a Bíróság, hogy mivel a rendkívül súlyos bűncselekménnyel gyanúsított kérelmező korábbi elítélései (lopásért, illetve a hadseregből való dezertálásért) sem jellegükben, sem súlyosságukban nem hasonlíthatók a letartóztatás alapjául szolgáló cselekményhez, ezért nem szolgálhatnak a bűnismétlés veszélye megállapításának alapjául.

12. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 60. § (2) bekezdés és 130. § (2) bekezdés

60. § (2) Ha e törvény a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy alkotmányos jogainak korlátozását megengedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.

130. § (2) A bíróság előzetes letartóztatás helyett lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távoltartást is elrendelhet.

13. A legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásának elve („least restrictive measure”)

A „least restrictive measure” elvének értelmében a hatóságoknak a legitim cél (tehát az eljárás eredményes lefolytatásának) elérését a terhelt jogait legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásával kell biztosítaniuk. Az Ilowiecki kontra Lengyelország ügyben (27504/95 sz. kérelem) a Bíróság kimondta: „az 5. Cikk 3. bekezdése alapján a bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőséget, amelyek biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést. Az Egyezmény nemcsak azt a jogot biztosítja, hogy a terheltet ésszerű időn belül bíróság elé állítsák, vagy az eljárás során szabadlábon védekezhessen, hanem arról is rendelkezik, hogy a szabadlábra bocsátás olyan feltételekhez köthető, amelyek biztosítják a terhelt eljárási cselekményeken való megjelenését.” A vonatkozó ügyben a Bíróság az Egyezménnyel ellentétesnek tekintette, hogy a „kérelmezőt a teljes időtartam alatt fogva tartották annak sorozatos, óvadék ellenében történő szabadlábra helyezési kérelmei ellenére, és a hatóságok meg sem fontolták más olyan biztosítékok alkalmazásának lehetőségét, amelyek garantálhatták volna az eljárási cselekményen való megjelenését. Nem mérlegelték azon »preventív intézkedések« alkalmazásának lehetőségét, amelyeket a lengyel jogrendszer kifejezetten lehetővé tesz a büntetőeljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása céljából.”

14. A hatóságoknak nyomatékosan figyelembe kell venniük a terhelt egészségi állapotát, amikor azt mérlegelik, hogy nem váltható-e ki a letartóztatás valamely alternatív intézkedéssel.

A Jabłoński kontra Lengyelország ügyben (33492/96 sz. kérelem) a kérelmező összesen 4 évet és 9 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. Fogvatartása alatt éhségsztrájkolt, rendszeresen önkárosítást követett el, valamint folyamatosan kérelmezte, hogy helyezték szabadlábra – bizonyos idő elteltét követően egészségi állapotára való hivatkozással is. A hatóságok érvelése szerint a kérelmező folyamatos önkárosításával maga akadályozta az

eljárás megfelelő lefolytatását, emiatt nem lehetett előre látni például, hogy a kérelmező mikor lesz olyan állapotban, hogy a tárgyalásra elszállítható legyen. A Bíróság ugyanakkor megállapította: az ügyben eljáró bíróságok nem mérlegelték, hogy a kérelmező tárgyaláson való megjelenése más módon nem biztosítható-e, döntéseikben ennek nem adták indokát. A Bíróság azt is hangsúlyozta: egy idő után éppen a fogva tartás képezte akadályát az eljárás lefolytatásának, mivel erre tekintettel került a kérelmező egyre rosszabb fizikai és pszichés állapotba, így valamely alternatív intézkedés alkalmazása valószínűleg megkönnyítette volna a büntetőjogi felelősségre vonását. Mindezek alapján a Bíróság megállapította az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

A Hagyó kontra Magyarország ügyben (52624/10 sz. kérelem, 58–60. §) a Bíróság szintén hosszasan foglalkozott az egészségi állapot kérdésével. Az ügyben Hagyó Miklós mentelmi joga elvesztését követően több mint kilenc hónapot töltött előzetes letartóztatásban, amelyet az esetleges szökés és az eljárás megghiúsításának veszélyére hivatkozva rendeltek el, illetve tartottak fent. Ítéletében a Bíróság – egyebek mellett - megállapította az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét. Döntésében emlékeztetett, hogy esetjoga szerint a hazai hatóságok főszabály szerint nem kötelesek az érintettet egészségügyi okokból szabadon bocsátani, vagy civil kórházban elhelyezni annak érdekében, hogy valamely meghatározott kezelésben részesüljön, ugyanakkor amikor a hatóságok döntést hoznak arról, hogy a terheltet továbbra is letartóztatásban kell tartani, vagy szabadon lehet bocsátani, kötelesek megfontolni, hogy nem biztosítható-e az eljárási cselekményeken való jelenléte alternatív intézkedésekkel. Hagyó Miklós esetében a Bíróság úgy látta, hogy a több mint kilenc hónapig tartó előzetes letartóztatás tartama alatt a bíróságok nem fontolták meg érdemben a kevésbé korlátozó kényszerintézkedés, így pl. házi őrizet alkalmazásának lehetőségét. Ezt a Bíróság különösen annak fényében tartotta aggályosnak, hogy a hatóságok a letartóztatás kezdetétől fogva tisztában voltak a kérelmező súlyos egészségügyi problémáival. Ennek ellenére fenntartották a kérelmező fogva tartását, figyelmen kívül hagyva azt a körülményt, hogy egészségi állapota folyamatosan romlott a büntetés-végrehajtási intézetben. Ezért a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a kérelmező elhúzódó fogva tartása nem minősülhetett „szükségesnek” az eljárás megfelelő lefolytatása szempontjából, a bíróságok által hivatkozott indokok nem támasztották alá megfelelően a kérelmező ilyen hosszúságú fogva tartását.

15. Csekély súlyú cselekmény esetében meg kell fontolni enyhébb kényszerintézkedés alkalmazását akkor is, ha a terhelt vétett az eljárás szabályai ellen.

A Bíróság az 5. Cikk 1. bekezdésével összefüggésben is vizsgálja az alternatív intézkedések lehetőségének megfontolását. Elsődlegesen ez a kérdéskör akkor merül fel, amikor egy eredetileg jogszerűen elrendelt fogva tartás eléri azt a hosszt, amikor már kétségesse válik az ésszerűsége, és ilyenkor az enyhébb intézkedések szükségessége nyomatékosabban jelenik meg, ezért legtöbbször az 5. Cikk 3. bekezdése alatt találkozunk e problémával, azonban előfordul, hogy az előzetes letartóztatás szükségessége már az eljárás legelején – az alapos gyanú fennállása ellenére is – annyira gyenge lábakon áll, hogy a Bíróság egyezmény sértésnek tekinti, ha a hazai hatóságok nem fontolják meg érdemben, nem lehet-e kevésbé korlátozó módon elérni az intézmény célját. Példa erre az Ambruszkiewicz-ügy, amelynek kérelmezője engedély nélkül távozott az első tárgyalásról, de a cselekmény annyira csekély súlyú volt, hogy a Bíróság a letartóztatás kezdeti elrendelését sem tartotta indokoltnak.

16. Az időtartam ésszerűségének elbírálásakor figyelembe kell venni az illetékes hatóságok magatartását, vagyis azt a „különös gondosságot”, amely ahhoz szükséges, hogy a szabadságelvonás a lehető legrövidebb ideig tartson.

A Toth kontra Ausztria ügyben (11894/85 sz. kérelem) a 25 hónapig tartó előzetes letartóztatást a Bíróság azért találta egyezményesértőnek, mert bár megítélése szerint mind a szökésveszélyre, mind a bűnismétlés veszélyére megalapozottan hivatkoztak az osztrák hatóságok, nem tanúsították az elvárható gondosságot az ügy kezelése során, különös tekintettel arra, hogy az összességükben 11 hónapra rúgó inaktív eljárási periódusok nagy részét az okozta, hogy iratmásolatok küldése helyett az eredeti iratokat utaztatták (például a szabadlábra helyezési kérelmek elbírálása céljából foganasított iratfelterjesztések során).

17. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 131., 132. és 136. §

131. § (1) A vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatás az első fokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, de legfeljebb egy hónapig tart. Az előzetes letartóztatást a nyomozási bíró alkalmanként legfeljebb három hónappal, összesen legfeljebb az előzetes letartóztatás elrendelésétől számított egy év elteltéig meghosszabbíthatja. Ezt követően az előzetes letartóztatást a törvényszék egyesbíróként eljárva, a nyomozási bíró eljárására vonatkozó szabályok szerint, alkalmanként legfeljebb két hónappal meghosszabbíthatja.

(2) A vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatás meghosszabbítása iránt az ügyész az előzetes letartóztatás határidejének lejárta előtt öt nappal tesz indítványt a bíróságnak.

(3) A nyomozási bíró határozata ellen bejelentett fellebbezést a törvényszék másodfokú tanácsa, a törvényszék egyesbíróként hozott határozata elleni fellebbezést az ítéletábra tanácsa bírálja el.

(4) A vádirat benyújtása után az első fokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás az első fokú bíróság ügydöntő határozatának kihirdetéséig tart. Az első fokú bíróság által az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott, illetőleg a másodfokú bíróság által elrendelt előzetes letartóztatás a másodfokú eljárás befejezéséig, a másodfokú bíróság által az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott, illetve a harmadfokú bíróság által elrendelt előzetes letartóztatás a harmadfokú eljárás befejezéséig, de mindegyik esetben legfeljebb a nem jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés tartamáig tart.

(5) Az első fokú vagy a másodfokú bíróság ügydöntő határozatának hatályon kívül helyezése és új eljárásra utasítása esetén a másodfokú, illetőleg a harmadfokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás a megismételt eljárásra utasított bíróságnak a megismételt eljárásban a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart.

132. § (1) Ha a vádirat benyújtása után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás tartama

a) a hat hónapot meghaladja, és az első fokú bíróság még nem hozott ügydöntő határozatot, az első fokú bíróság,

b) az egy évet meghaladja, a másodfokú bíróság az előzetes letartóztatás indokoltságát felülvizsgálja.

(2) A vádirat benyújtása után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás indokoltságát

az (1) bekezdés *b)* pontjában meghatározott határidőt követően a másodfokú bíróság, ha az eljárás a harmadfokú bíróság előtt folyik, a harmadfokú bíróság legalább hat havonta felülvizsgálja.

(2a) Az (1) és (2) bekezdésben foglaltak szerinti felülvizsgálatnak az eljárás felfüggesztése (266. §) nem akadály.

(3) Az előzetes letartóztatás megszűnik,

a) ha annak tartama az egy évet eléri, és a terhelttel szemben három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,

b) ha annak tartama a két évet eléri, és a terhelttel szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,

c) ha annak tartama – az *a)–b)* pont alá nem tartozó esetekben – a három évet eléri,

kivéve az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás esetét, továbbá ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.

(3a) A (3) bekezdés *c)* pontjában meghatározott esetben sem szűnik meg az előzetes letartóztatás, ha a vádlottal szemben tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.

(4) Ha a terhelt az előzetes letartóztatás (3) bekezdés szerinti megszűnését követően elrendelt lakhelyelhagyási tilalom, illetve házi őrizet szabályait megszegi, az előzetes letartóztatása ismét elrendelhető. A lakhelyelhagyási tilalom, illetve a házi őrizet szabályai megszegésének minősül az is, ha a terhelt a mozgását nyomon követő technikai eszköz működését akadályozza. Ebben az esetben az előzetes letartóztatás (3) bekezdés szerinti tartamát az előzetes letartóztatás ismételt elrendelésének napjától kell számítani.

(5) A nyomozó hatóság előzetes letartóztatás indítványozása iránti előterjesztésének részletesen tartalmaznia kell azokat a körülményeket, amelyek a 129. § (2) bekezdésében meghatározott feltételek valamelyikének fennállását megalapozzák.)

136. § (1) A bíróságnak, az ügyésznek, illetve a nyomozó hatóságnak arra kell törekednie, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson.

(2) Az előzetes letartóztatás megszűnik, ha a tartama meghosszabbítás vagy fenntartás nélkül lejárt, az eljárást jogerősen befejezték, a nyomozást megszüntették, annak határideje lejárt és az előzetes letartóztatást a bíróság a (3) bekezdés alapján nem hosszabbította meg, továbbá, ha a vádemelést elhalasztották. Az előzetes letartóztatást meg kell szüntetni, ha az elrendelésének oka megszűnt.

(3) Ha a nyomozás befejeződött, és a vádemelésre várhatóan a nyomozás 176. § (2) bekezdése második mondatában megállapított határidejének lejártja után kerül sor, e határidő lejártja előtt az ügyész indítványára a bíróság az előzetes letartóztatást legfeljebb két hónappal meghosszabbíthatja. Ha ez alatt vádemelésre nem került sor, a bíróság az előzetes letartóztatást további, legfeljebb két hónappal meghosszabbíthatja. Az előzetes letartóztatás ebben az esetben is az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart, de ha annak tartama a 132. § (3) bekezdésében meghatározott, az ott írt megkülönböztetés szerinti tartamot eléri, azt meg kell szüntetni.

(4) Az előzetes letartóztatást a vádirat benyújtásáig az ügyész is megszüntetheti.

18. A bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja az előzetes letartóztatás fenntartása jogszerűségének *conditio sine qua non*-ja, egy bizonyos idő eltelte után azonban már nem elégséges feltétele annak.

Ahogy azt a Labita kontra Olaszország ügyben (26772/95 sz. kérelem, 152–153. §) a Bíróság megfogalmazta: „A fogva tartás fenntartása csak abban az esetben indokolható, ha kimutatható az a valódi közérdek, amely az ártatlanság védelmének elve ellenére is nagyobb súllyal esik a latba, mint a személyes szabadság tiszteletben tartásának követelménye. [...] Annak az alapos gyanúja, hogy a letartóztatott személy bűncselekményt követett el, *conditio sine qua non*-ja az előzetes letartóztatás fenntartása jogszerűségének, azonban egy bizonyos idő eltelte után már nem elégséges feltétele annak. Ilyen esetekben a Bíróságnak azt kell megítélnie, hogy a hazai hatóságok által megjelölt egyéb indokok megalapozták-e a szabadságelvonás fenntartását. Ha ezen indokok »relevánsnak« és »elégségesnek« minősülnek, a Bíróságnak azt is meg kell vizsgálnia, hogy a hazai hatóságok »különös gondosságot« tanúsítottak-e az eljárás során [...]».

19. A három évet meghaladó előzetes letartóztatás is minősülhet ésszerűnek.

A W kontra Svájc ügyben elsősorban az ügy bonyolult jellegéből (számos terhelt és sértett, jelentős mennyiségű nyomozati cselekmény és irat) adódóan fogadta el a Bíróság a svájci hatóságok döntését, miszerint szükség volt a vádlott három és fél éves előzetes fogva tartására. Figyelembe véve azt is, hogy az ellene folyt korábbi eljárásokban a kérelmező megpróbálta befolyásolni a tanúkat, a Bíróság összességében úgy ítélte meg, hogy az előzetes letartóztatás tartama az ésszerűség keretein belül maradt.

20. Az időtartam ésszerűségének elbírálásakor figyelembe kell venni az ügy bonyolultságát.

A Bogdanowicz kontra Lengyelország ügyben (38872/03 sz. kérelem, 47–53. §) a Bíróság indokoltnak tartotta a 13 hónapig tartó előzetes letartóztatást, különös jelentőséget tulajdonítva az ügy bonyolult természetének. Ezzel összefüggésben az alábbi tényeket vette figyelembe: (1) a kérelmező ellen két büntetőeljárás volt folyamatban, (2) fennállt az alapos gyanú, (3) mindkét ügyben sok vádlott volt, jelentős mennyiségű dokumentum halmozódott fel. Lásd még a Zaprianov kontra Bulgária ügyet (41171/98 sz. kérelem, 55–65. §).

21. Az időtartam ésszerűségének elbírálásakor figyelembe kell venni a kérelmező magatartását.

A kérelmező magatartását is vizsgálja a Bíróság a letartóztatás hosszának megítélésakor, a kérelmezőnek tulajdonítható időmúlás ugyanis nem róható az állam terhére. Fontos ugyanakkor, hogy a letartóztatott személy védelemhez való jogának gyakorlása nem tekinthető ilyennek. Például az Assenov és társai kontra Bulgária ügyben (24760/94 sz. kérelem) a Bíróság nem fogadta el a bolgár kormány azon védekezését a nyomozás elhúzódására, hogy a kérelmező által előterjesztett panaszok nyomán az iratokat mindannyiszor fel kellett terjeszteni az elbírálásra jogosult hatósághoz, és ezért a nyomozással nem lehetett haladni.

22. További példák azokra a mulasztásokra, amelyek a strasbourgi sztenderdek értelmében a „különös gondosság” követelményének megsértésének tekintendő

- Egyezményesértőnek találta a Bíróság, hogy a kétéves előzetes fogva tartás első évében semmilyen érdemi nyomozati cselekményt nem foganatosítottak az illetékes hatóságok, ez alatt az egy év alatt a kérelmezőt mindössze egyszer hallgatták ki (Assenov és társai kontra Bulgária, 24760/94 sz. kérelem, 157. §).
- Szintén nem bizonyult elégségesnek az, amikor a terrorcselekményekkel összefüggésbe hozott kérelmezőt a négyéves előzetes letartóztatása alatt átlagosan évi kétszer hallgatták ki (Debboub alias Husseini Ali kontra Franciaország, 37786/97 sz. kérelem, 46. §).
- Ugyancsak a hatóságok terhére esik, ha az elnöklő bírót felmentik tisztségéből, és ezzel összefüggésben csak két év múlva tartanak újabb tárgyalást az ügyben (Kalashnikov kontra Oroszország, 47095/99 sz. kérelem, 120. §).
- Az is a „különös gondosság” követelménye sérelmének minősül, ha 10 hónapig tart a bíróságnak megállapítani illetékessége hiányát (Vaccaro kontra Olaszország, 41852/98 sz. kérelem, 43. §).

23. Az előzetes letartóztatás hossza fiatalkorú terhelt esetében

A Košti és társai kontra Törökország ügyben (74321/01 sz. kérelem, 30. §) a középületeket Molotov-koktéllal dobáló elkövető két év három hónapig tartó letartóztatását minősítette a Bíróság egyezményesértőnek (egyéb tényezők mellett) a panaszos fiatal korára tekintettel.

24. A Bíróság több esetben megállapította: a magyar hatóságok azzal, hogy hosszú ideig, zsúfolt körülmények között tartották fogva az érintett kérelmezőket, megsértették az Egyezmény 3. Cikkét, amely a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód, illetve büntetés tilalmát mondja ki.

A magyar hatóságok azzal, hogy hosszú ideig, zsúfolt körülmények között tartották fogva az érintett kérelmezőket, megsértették az Egyezmény 3. Cikkét, amely a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód, illetve büntetés tilalmát mondja ki. Lásd még: Szél kontra Magyarország (30221/06 sz. kérelem), Fehér kontra Magyarország (69095/10 sz. kérelem), Hagyó kontra Magyarország (52624/10 sz. kérelem).

25. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 169. § (3) bekezdés

169. § (3) A határozatot röviden azoknak a tényeknek a feltüntetésével kell indokolni, amelyek a határozat rendelkezéseire okot adtak.

26. A fogva tartás jogszerűségéről döntő bíróságnak nemcsak az eljárási szabályok betartását kell vizsgálnia, hanem a szabadságkorlátozás alapjául szolgáló gyanú megalapozottságát, valamint a fogva tartás céljának a megalapozottságát is.

A Hamanov kontra Bulgária ügyben (44062/98. sz. kérelem, 82–84. §) a Bíróság kimondta: „a fogva tartás jogszerűségéről döntő bíróságnak nemcsak az eljárási szabályok betartását kell vizsgálnia, hanem a szabadságkorlátozást alapjául szolgáló gyanú megalapozottságát,

valamint a fogva tartás céljának [azaz a különös letartóztatási okoknak] a megalapozottságát is. [...] Noha az 5. Cikk 4. bekezdés alapján nem kötelező megvizsgálni minden egyes érvet, amely az előzetes letartóztatott beadványaiban szerepel, a fogva tartással szembeni fellebbezésről döntő bírónak mérlegelnie kell a fogvatartott által előadott azon konkrét tényeket, amelyek alkalmasak rá, hogy megkérdőjelezzék a szabadságelvonásnak az Egyezmény értelmében vett »jogszerűségéhez« szükséges feltételek fennállását. A [kérdéses esetben] a fogvatartott beadványai tartalmaztak ilyen konkrét tényeket, amelyek nem voltak sem életszerűtlenek, sem lényegtelenek. Azzal, hogy a hazai bíróságok nem vették ezeket figyelembe az eljárásuk során, megszüntették azon kötelezettségüket, hogy az Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdésének megfelelő bírósági felülvizsgálatot biztosítsanak.”

27. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntésből ki kell tűnnie, hogy a döntést hozó bíró az elé tárt érveket, illetve tényeket figyelembe vette.

A Svipsta-ügyben (130–134. §) a kérelmező előzetes letartóztatását hat alkalommal hosszabbították meg a lett bíróságok – minden esetben rövid, sztereotipikus, tulajdonképpen csak a törvényszöveg idézésére szorítkozó döntésekben. A lett kormány a strasbourgi eljárásban arra hivatkozott, hogy ennek nincs jelentősége, mivel a döntések meghozatalát megelőző üléseken a bíróságok megfelelően meghallgatták a feleket, elolvasták beadványaikat, és ezeket alaposan megfontolva döntöttek a kényszerintézkedésről. A Bíróság ezt a védekezést a következőkkel utasította el: „a leírt bírói döntés az, ami a legpontosabban feltárja a bíró megfontolásait és érvelését. A jelen ügyben a hat végzés egyike sem tartalmazott semmiféle utalást arra, hogy a döntést hozó bíró az elé tárt érveket, illetve tényeket figyelembe vette volna.” Az ügyben a Bíróság azt is észrevételezte, hogy a hat végzés – a dátumokat és egyéb, formai körülményeket leszámítva – gyakorlatilag szóról szóra megegyezett, bizonyos döntéseknek még a nyomtatási formátuma is teljesen azonos volt, amit a Bíróság a védelmi érvek érdemi megfontolásának elmaradását alátámasztó körülményként értékelte, és úgy ítélte meg, hogy a lett elsőfokú bíróságok gyakorlata a kérdéses ügyben „az 5. Cikk 4. bekezdésében foglalt garanciák megtagadása klasszikus esetének” tekinthető.)

28. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 184., 186. és 211. §

184. § (1) A nyomozási cselekményen az ügyészen, a nyomozó hatóság tagján és a jegyzőkönyvvezetőn kívül csak az lehet jelen, akinek a jelenlétét e törvény megengedi.

(2) Ha a gyanúsítottat az ügyész vagy a nyomozó hatóság kihallgatja, a védője a kihallgatáson jelen lehet. A védő jelen lehet az általa, illetve az általa védett gyanúsított által indítványozott tanúkihallgatáson, valamint az ilyen tanú részvételével megtartott szembesítésen is. A kihallgatáson jelen lévő védő a gyanúsítotthoz és a tanúhoz kérdéseket intézhet.

186. § (1) Aki a nyomozási cselekményen jelen lehet, az arról készült jegyzőkönyvet nyomban megtekintheti.

(2) A gyanúsított, a védő és a sértett a nyomozás során is megtekintheti a szakvéleményt, az egyéb iratokat pedig akkor, ha az a nyomozás érdekeit nem sérti.

(3) A gyanúsított és a védő jogosult arra, hogy azokról az iratokról, amelyeket megtekinthet, másolatot kapjon.

(4) A sértett, illetve a tanú vallomását vagy egyébként személyi adatait tartalmazó, a nyomozás során keletkezett, illetve annak során beszerzett, benyújtott vagy csatolt iratról készült másolaton nem tüntethetők fel a sértett, illetve a tanú személyi adatai. Nem adható másolat az ügyész, illetve a nyomozó hatóság határozatának tervezetéről, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság között a 165. § alapján keletkezett iratokról.

211. § (1) A nyomozási bíró meghatározza az ülés határnapját. Ha az indítványt az ügyész terjesztette elő, azt megküldi a gyanúsítottaknak, a védőnek, továbbá gondoskodik a gyanúsítottak a nyomozási bíró előtti megjelenéséről, az ülés határnapjáról és helyéről értesíti a védőt. Ha az indítványt nem az ügyész terjesztette elő, azt a nyomozási bíró megküldi a gyanúsítottaknak, a védőnek, intézkedik a szükséges iratok beszerzése iránt, továbbá az ülés határnapjáról és helyéről értesíti az indítványozót, az ügyészt, a gyanúsítottat és a védőt. Ha az indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsítottak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák.

29. Az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos eljárásnak kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a fegyveregyenlőség elvének érvényesülését.

A Bíróság a fegyveregyenlőség elvének érvényesülését az előzetes letartóztatásról szóló eljárásban is elvárja. A Nikolova kontra Bulgária ügyben (31195/96 sz. kérelem, 58. §) a testület kimondta: „annak az eljárásnak, mely során az előzetes letartóztatásról döntenek, kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a »fegyveregyenlőség« elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogvatartott között. [...] A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete alapvetően fontos ahhoz, hogy az ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja.”

30. A fegyveregyenlőség elvének még a legsúlyosabb bűncselekmények gyanúja miatt folyó eljárásokban is érvényesülnie kell.

A Svipsta kontra Lettország ügyben a nyomozás során a kérelmező védője többször kért betekintést a nyomozati iratokba, de erre a hatóságok csak a 2011. májusi vádemelést követően biztosítottak lehetőséget, így a védelem értelemszerűen az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékokat sem ismerhette meg, és így ezek cáfolatára sem volt módja. A Bíróság ezt a fegyveregyenlőség elvének sérelme miatt az 5. Cikk 4. bekezdésébe ütközőnek ítélte a következő érvek alapján (137–138. §): „A Bíróság legitimnek fogadja el a nyomozások hatékony lefolytatására irányuló igényt, amely adott esetben azt is szükségessé teheti, hogy az összegyűjtött adatok egy részét a bizonyítékok manipulálásának, illetve az igazságszolgáltatás sikere aláásásának megakadályozása érdekében titokban tartsák a védelem előtt. Ezt a legitim célt azonban nem lehet olyan módon megvalósítani, amely a védelemhez való jogot jelentős mértékben csorbítja. Ezért azt az információt, amely alapvető fontosságú a fogva tartás jogszerűségének megítéléséhez, minden esetben hozzáférhetővé kell tenni a megfelelő formában az érintett védője számára. [...] Úgy tűnik, hogy [amikor a kérelmező védője a betekintést kérte] a terjedelmes akta számos olyan bizonyítékot tartalmazott, amely kulcsszerepet játszott abban, hogy a hatóságok szükségesnek találták a kérelmező fogva tartásának fenntartását. Nemcsak a kérelmezőt az emberölés megszervezőjeként megnevező vádlott-társak vallomásai minősülnek

ilyenek [...], hanem a különböző tanúvallomások, tárgyi bizonyítékok, szakvélemények és nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében szerzett egyéb adatok is, amelyekre a letartóztatás meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványok hosszasan hivatkoztak. Ezért létfontosságú lett volna a védelem számára, hogy betekintést nyerhessen az aktába a 2001 januárjában már hat hónapja tartó letartóztatás szükségességének megkérdőjelezése érdekében. E lehetőség nélkül a kérelmező letartóztatását érintő eljárás nem tett eleget a fegyveregyenlőség alapvető követelményének, amely a tisztességes eljárás egyik lényegi eleme.”

31. Eljárási garanciák az előzetes letartóztatás elrendelése során

A Reinprecht kontra Ausztria ügyben (67175/01 sz. kérelem, 36–40. §) például a Bíróság rögzítette, hogy míg a terhelt védőhöz való joga olyan alapvető követelmény, amelynek az előzetes letartóztatásról döntő eljárás során is teljesülnie kell, addig a nyilvánosság elvének (amely pedig a 6. Cikknek fontos eleme) nem kell érvényesülnie ahhoz, hogy az előzetes elrendelése a strasbourgi mércének megfeleljen.

Hivatkozott ügyek:

- Ambruszkiewicz kontra Lengyelország (38797/03 sz. kérelem)
- Assenov és társai kontra Bulgária (24760/94 sz. kérelem)
- Bogdanowicz kontra Lengyelország (38872/03 sz. kérelem)
- Clooth kontra Belgium (12718/87 sz. kérelem)
- Debboub alias Hussein Ali kontra Franciaország (37786/97 sz. kérelem)
- Fehér kontra Magyarország (69095/10 sz. kérelem)
- Fox, Campbell és Hartley kontra Egyesült Királyság (12244/86, 12245/86 és 12383/86 sz. kérelmek)
- Hagyó kontra Magyarország (52624/10 sz. kérelem)
- Hamanov kontra Bulgária (44062/98. sz. kérelem)
- Iłowiecki kontra Lengyelország (27504/95 sz. kérelem)
- Jabłoński kontra Lengyelország (33492/96 sz. kérelem)
- Kalashnikov kontra Oroszország (47095/99 sz. kérelem)
- Kości és társai kontra Törökország (74321/01 sz. kérelem)
- Labita kontra Olaszország (26772/95 sz. kérelem)
- Letellier kontra Franciaország (12369/86 sz. kérelem)
- Matznetter kontra Ausztria (2178/64 sz. kérelem)
- Neumeister kontra Ausztria (1936/63 sz. kérelem)
- Nikolova kontra Bulgária (31195/96 sz. kérelem)
- Reinprecht kontra Ausztria (67175/01 sz. kérelem)
- Szeloch kontra Lengyelország (33079/96 sz. kérelem)
- Szél kontra Magyarország (30221/06 sz. kérelem)
- Sviņsta kontra Lettország (66820/01 sz. kérelem)
- Tomasi kontra Franciaország (12850/87 sz. kérelem)
- Toth kontra Ausztria (11894/85 sz. kérelem)
- Vaccaro kontra Olaszország (41852/98 sz. kérelem)
- W kontra Svájc (14379/88 sz. kérelem)
- Zaprianov kontra Bulgária (41171/98 sz. kérelem)
- Žirovnický kontra Csehország (23661/03 sz. kérelem)